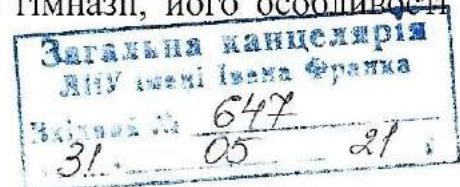

Відгук

**офіційного опонента на дисертацію Орести Романівни Коцюмбас
«Академічна гімназія у Львові: організація, структура, діяльність (1849 -
1939), подану до захисту на здобуття третього освітньо-наукового ступеня
доктора філософії з галузі знань 03 гуманітарні науки
за спеціальністю 032 - історія та археологія**

Академічна гімназія у Львові має цікаву велику історію. Далеко не кожний сучасний вищий навчальний заклад може похвалитися нею. Цілком погоджуюся з відповіддю Степана Шаха на поставлене ним же питання: «Що дала Академічна гімназія українському народові?» – «...Побіч греко-католицької (візантійсько-католицької) церкви дала львівська Академічна гімназія протягом другої половини XIX і першої половини XX століття західній вітці українського народу його національно-політичне обличчя; а через політичну приналежність до Австрії і завдяки плеканню знання латини й греки впровадила вона галичан в орбіту західноєвропейської культурної спільноти, або, виражаючись гарніше, зачерпненим з музичної літератури терміном, у «симфонію» світогляду західноєвропейських народів».

Про історію Академічної гімназії у Львові писали і напевне будуть писати ще багато дослідників – вона таки справді багата. Дослідження Орести Коцюмбас про Академічну гімназію у Львові виділяється, передусім, бажанням авторки з'ясувати організаційні засади функціонування гімназії у 1848-1918 і 1919-1939 роках та проаналізувати викладацько-учнівський склад гімназії. Загалом, авторка впоралася з поставленими завданнями: проаналізувала стан наукового вивчення теми, її джерельну базу та методологію дослідження; висвітлила вплив австрійського та польського освітнього законодавства на організацію та діяльність навчального закладу; простежила зміни у структурі гімназії; охарактеризувала навчальний процес в гімназії, його особливості за

часів Австро–Угорщини та міжвоєнної (XX ст.) Польщі; проаналізувала керівний та викладацький склад гімназії; визначила кількість учнів, їхню національність, віросповідання та соціальне походження; успішність та зацікавленість вивченням обов'язкових дисциплін; схарактеризувала виховний процес у гімназії; простежила ефективність та результативність функціонування в закладі різнотематичних гуртків, формування в молоді розуміння ощадливості, жертвності та національної свідомості.

Ореста Коцюмбас, в основному, розкрила стан дослідження проблеми в українській і польській історіографії. Серед українських дослідників авторка виділила праці І. Крип'якевича, Я. Біленького, О. Домбровського та ін. Також з'ясовано внесок у дослідження проблеми дослідників історії педагогіки – Б. Ступарика, І. Курляк, Д. Герцюка та ін. Багато уваги приділено дослідженням, присвяченим діяльності окремих викладачів гімназії. Аналізуючи сучасну українську історіографію, перевагу надано дослідникам, які розглядають освітню політику урядів міжвоєнної Польщі (О. Руда, С. Пахолків та ін.). Достатньо репрезентативною представлена польська історіографія проблеми – авторка проаналізувала внесок М. Сирника, К. Санойці, Я. Мокляка, Л. Сліви та Т. Гумули.

Характеризуючи джерельну базу дисертації, то відзначу, що дослідниця використала опубліковані та архівні документи і матеріали, спогади очевидців, інформацію з тогочасної преси. Найактивніше Ореста Коцюмбас використала, передусім, опубліковані щорічні звіти дирекції Академічної гімназії у Львові, значну частину яких введено в науковий дискурс вперше. Такі звіти видавали упродовж 1850–1938 років, проте зі значними перервами. У 1850-х рр. звіти видавали німецькою, в середині 1870-х – латинською, а з 1877 р. – українською. Інформаційною прогалиною, за словами дослідниці, є відсутність звітів за період 1856–1876 рр. У 1920-х рр. щорічні звіти гімназії перестали публікувати. У 1932 р. у львівському видавництві “Час” видано звіт “Державної гімназії з українською мовою навчання, за шкільні роки 1921/22–1931/32”. Звіт

нараховував 86 сторінок і був досить інформативний. Подібні звіти публікували також у 1933 і 1938 рр. Річні звіти про діяльність гімназії містили дві частини: науково-методичну, у якій зазначали здобутки окремих викладачів, та навчальну, – в якій містилася інформація про кількість учнів і викладачів, про зміни в навчальних планах і програмах, про тижневе педагогічне навантаження з окремих предметів тощо. Частина звітів містять інформацію про розпорядження місцевої шкільної влади. В багатьох звітах показана кількість учнів по класах, їхня успішність, зазначено вік, віросповідання, місце проживання батьків, їхній соціальний стан, оплата за навчання. Окремо зазначено про важливі події, які відбувались у житті колективу гімназії, а також про виховну роботу. Авторка зауважила, що у звіті за шкільний 1900/1901 рік директор Едвард Харкевич подав коротку історію гімназії другої половини ХІХ ст. За попередні роки, як зазначив директор, матеріали з історії гімназії втрачено.

У дослідженні використано опубліковані законодавчі та нормативно-правові акти у сфері освіти владних структур Австро-Угорщини та Другої Речіпосполитої. Для висвітлення освітньої політики в краї авторка використала документи Крайової шкільної ради, видані нею розпорядження про викладання дисциплін. Дослідниця опрацювала вагомий масив періодичних видань - “Діло”, “Наша школа”, “Українська школа”, “Рідна школа”, “Шлях виховання й навчання”, “Muzeum”, “Nowa Szkoła”, “Słowo Polskie”. Не могла обійти О. Коцюмбас матеріали листування та спогади. Серед останніх, – то виділено спогади С. Шаха, І. Макуха, І. Кедрина, М. Дуркота, І. Крип’якевича. У дослідженні використано також спомини випускників гімназії першої половини ХХ століття, які вміщено у трьох ювілейних книгах гімназії. Цінними є також досі не використовувані матеріали фондів відділу рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України.

Аналізуючи організаційні засади функціонування гімназії в 1849–1918 рр., авторка ствердила, що Академічна гімназія у Львові, як державний освітній

заклад: 1) функціонувала відповідно до австрійського освітнього законодавства, 2) стала першою українською гімназією класичного типу; 3) структурно розширювалася і приваблювала своїм статусом постійно зростаюче число вступників; 4) спільними зусиллями керівництва і педагогів перетворилась на заклад з українською мовою навчання і змогла втримати цей статус перед натиском пропольських шкільних законів.

Дослідниця зазначила, що з 1867 р. у початкових класах Академічної гімназії у Львові, а з 1874 р. в усіх класах викладання велося українською мовою. Вона назвала головні причини складного поступового переходу на українську мову навчання: 1) брак кваліфікованих україномовних викладачів; 2) відсутність розробленої наукової термінології, яка б слугувала як для проведення занять так і для складання навчальних планів, а також для підготовки українських підручників та методичних розробок; 3) відсутність базових українських підручників та перекладених з польської чи німецької мови.

О. Коцюмбас справедливо зазначила, що Галичина посідала останнє місце в імперії за співвідношенням чисельності середніх навчальних закладів до кількості населення. На один середньо освітній заклад в Галичині припадало 117 тис. мешканців. До 1887 р. Академічна гімназія була єдиною українською середньою школою, решту 26 гімназій та 4 реальні школи були польськими.

Характеризуючи навчально-виховний процес в гімназії, авторка ствердила, що він проходив відповідно до міністерських навчальних планів та програм. У навчальному процесі педагогічний колектив, на її думку, зустрічався із труднощами пов'язаними з браком якісних підручників, термінології та методики, але все ж у складних умовах заклад залишався провідним осередком українськомовної освіти. Добре організований виховний процес між наставниками та вихованцями консолідував молодь довкола різноматематичних гуртків, молодіжних спортивних організацій. Гімназія стала осередком зародження пластового руху. Молодь привчали до шанування української історії

і культури. Невід'ємним атрибутом навчання і виховання у гімназії був акцент на формуванні християнських і моральних цінностей.

Дослідниця довела, що викладацький та керівний склад навчального закладу був високого професійного рівня. Працювати в гімназії було престижно і водночас відповідально. За її словами, рівень матеріального забезпечення педагогів гімназії залежав від займаної посади, рангу, вислуги років, надбавки. Постійний творчий і науковий пошук кращих педагогів був прикладом для усього колективу закладу. Про високий інтелектуальний і професійний рівень викладачів гімназії свідчать спогади випускників. Злагоджена і кропітка праця колективу навчального закладу дала можливість багатьом випускникам продовжити навчання у вищих закладах освіти Львова, Відня, Кракова. О. Коцюмбас схарактеризувала діяльність директорів гімназії, викладачів основних предметів, динаміку викладацького складу, їхнє членство в тогочасних громадських організаціях.

Розглядаючи узагальнений образ гімназистів зазначеного періоду, авторка вважала, що гімназисти у своїй більшості в дитячому віці залишали батьківську домівку та розпочинали самостійне життя у Львові. Батьки винаймали їм помешкання, забезпечували харчування, або проживали вони в гуртожитках. Згодом в їхньому оточенні починали відігравати головну роль шкільні товариші та педагоги. Навчання в гімназії було платним і ставало дорожчим. Майже всі гімназисти були родом з Галичини, у переважній більшості – українці. На думку дослідниці, до кінця 1880–х років найбільше учнів було із священничих родин, а на початку ХХ ст. - із представників інших соціальних верств. Щоденне життя гімназистів, за словами О. Коцюмбас, було тісно пов'язане з процесом навчання, шкільна адміністрація його регламентувала. Житлові умови, харчування й дозвілля гімназистів залежали від матеріального становища батьків. Улюбленими формами дозвілля були прогулянки, забави та ігри з товаришами, екскурсії, відвідування виставок, театрів, заняття в гуртках за інтересами.

Аналізуючи навчально-виховний процес у гімназії в міжвоєнний період ХХ ст, дослідниця пояснила та зміни, що були пов'язані із включенням Галичини до складу Польщі у 1923 році, наслідки реформ (в т.ч. й реформи 1932 р.) у цій сфері, які були спрямовані на полонізацію шкільної освіти. О. Коцюмбас зауважила, що Академічна гімназія у Львові перетворена на державну гімназію з руською мовою викладання. З 1924 р. в усіх українських гімназіях запроваджено як обов'язкові для вивчення нові предмети: польська мова і література, історія і географія Польщі, наука про сучасну Польщу, а згодом до цього додано військовий вишкіл та фізкультуру.

Ореста Коцюмбас проаналізувала зміни, що відбулися у викладацькому та учнівському колективах гімназії у міжвоєнний період ХХ ст.

Висновки дисертації пройшли належну апробацію на численних конференціях, основні результати дослідження викладено у 13 наукових публікаціях.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності.

У дисертаційному дослідженні Орести Романівни Коцюмбас «Академічна гімназія у Львові: організація, структура, діяльність (1849–1949)» порушення норм академічної доброчесності не виявлено.

Віддаючи належне великій роботі, проведеній автором над підготовкою дисертаційного дослідження, наголосимо на певних побажаннях та зауваженнях.

1. Дослідниці варто було згадати випускників – представників інших національностей, які навчалися в Академічній гімназії у Львові, які стали відомими правниками, економістами, політиками. Про них є інформація у фонді «Юліан Романчук...» в ЦДІАЛ України.

2. У подальшій роботі доцільно активніше використовувати спогади випускників гімназії, які розкривають набагато ширше атмосферу навчання і викладання в гімназії.

3. Напевне ватувало би більше уваги присвятити суспільно-політичній, державотворчій, громадській діяльності викладачів і гімназистів.

Зазначені зауваження мають в основному рекомендаційний характер і не впливають на високий фаховий рівень здійсненого дисертаційного дослідження. Викладене вище дає підстави стверджувати, що дисертація Орести Романівни Коцюмбас «Академічна гімназія у Львові: організація, структура, діяльність (1849–1939)», подана до захисту на здобуття третього освітньо-наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 гуманітарні науки за спеціальністю 032 – історія та археологія, є завершеним науковим дослідженням конкретної історичної проблеми, виконана з дотриманням вимог наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», Постанови Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167 «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» із змінами, внесеними згідно з Постановою КМУ № 979 від 21.10.2020 р., а її авторка – Ореста Романівна Коцюмбас заслуговує на присвоєння наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 – історія та археологія.

Офіційний опонент,

доктор історичних наук, професор,
директор Інституту українознавства

ім. І. Крип'якевича НАН України

[Handwritten signature]
Соляр І. Я.
Інститут українознавства
ім. І. Крип'якевича
НАН України

28.05.2021 р.

Підпис *[Handwritten signature]*
ЗАСВІДЧУЮ
Вчений секретар
" 28 " травня 2021 р.